

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.625 (2019),
Special Issue - 266 (F): Multidisciplinary Issue
Peer Reviewed Journal

**E-ISSN :
2348-7143
May- 2021**

Impact Factor - 6.625

E-ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY
International E-Research Journal

PEER REFEREED & INDEXED JOURNAL

May-2021

Special Issue 266 (F)

**Guest Editor -
Dr. C. S. Kakade
Principal,
Anandibai Raorane Arts, Commerce
& Science College, Vaibhavwadi,
Dist. Sindhudurg [M.S.] India**

**Executive Editor :
Asst. Prof. Kishor Waghmare
Librarian
Anandibai Raorane Arts, Commerce
& Science College, Vaibhavwadi,
Dist. Sindhudurg [M.S.] India**

Chief Editor : Dr. Dhanraj T. Dhangar (Yeola)

Our Editors have reviewed papers with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers. Nobody can republish these papers without pre-permission of the publisher.

- Chief & Executive Editor

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.researchjourney.net

***Cover Photo (Source) : Internet - British Library**

© All rights reserved with the authors & publisher

Price : Rs. 1000/-

Editorial Board

Chief Editor -

Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :

Dr. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

Co-Editors -

- ❖ **Prof. Mohan S. - Dean faculty of Arts, Delhi University, Delhi, India**
- ❖ **Prof. Milena Brotaeva - Head, Classical East Department, Sofia University, Sofia, Balgeria**
- ❖ **Dr. R. S. Sarraju - Center for Translation Studies, University of Hyderabad, Hyderabad, India**
- ❖ **Mr. Tufail Ahmed Shaikh- King Abdul Aziz City for Science & Technology, Riyadh, Saudi Arabia.**
- ❖ **Dr. Anil Dongre - Head, Deptt. of Management, North Maharashtra University, Jalgaon [M.S.] India**
- ❖ **Dr. Shailendra Lende - R.T.M. Nagpur University, Nagpur [M.S.] India**
- ❖ **Dr. Dilip Pawar - BoS Member (SPPU), Dept. of Marathi, KTHM College, Nashik. [M.S.] India**
- ❖ **Dr. R. R. Kazi - North Maharashtra University, Jalgaon [M.S.] India**
- ❖ **Prof. Vinay Madgaonkar - Dept. of Marathi, Goa University, Goa, India**
- ❖ **Prof. Sushant Naik - Dept. of Konkani, Govt. College, Kepe, Goa, India**
- ❖ **Dr. G. Hareesh - Associate Professor, CSIBER, Kolhapur [M.S.] India**
- ❖ **Dr. Munaf Shaikh - N. M. University, Jalgaon & Visiting Faculty M. J. C. Jalgaon [M.S.] India**
- ❖ **Dr. Sanjay Kamble -BoS Member Hindi (Ch.SU, Kolhapur), T.K. Kolekar College, Nesari [M.S.]**
- ❖ **Prof. Vijay Shirsath- Nanasahab Y. N. Chavhan College, Chalisgaon [M.S.] India**
- ❖ **Dr. P. K. Shewale - Vice Principal, Arts, Science, Commerce College, Harsul [M.S.] India**
- ❖ **Dr. Ganesh Patil - M.V.P.'s, SSSM, ASC College, Saikheda, Dist. Nashik [M.S.] India**
- ❖ **Dr. Hitesh Brijwasi - Librarian, K.A.K.P. Com. & Sci. College, Jalgaon [M.S.] India**
- ❖ **Dr. Sandip Mali - Sant Muktabai Arts & Commerce College, Muktainagar [M.S.] India**
- ❖ **Prof. Dipak Patil - S.S.V.P.S.'s Arts, Sci. and Com. College, Shindhkhedha [M.S.] India**

RESEARCH JOURNEY

Advisory Board -

- ❖ **Dr. Marianna Koscic - Scientific-Cultural Institute, Mandala, Trieste, Italy.**
- ❖ **Dr. M.S. Pagare - Director, School of Languages Studies, North Maharashtra University, Jalgaon**
- ❖ **Dr. R. P. Singh -HoD, English & European Languages, University of Lucknow [U.P.] India**
- ❖ **Dr. S. M. Tadmokdar - Rtd. Professor & Head, Dept. of Marathi, Goa University, Goa, India.**
- ❖ **Dr. Pruthwiraj Taur - Chairman, BoS., Marathi, S.R.T. University, Nanded.**
- ❖ **Dr. N. V. Jayaraman - Director at SNS group of Technical Institutions, Coimbatore**
- ❖ **Dr. Bajarang Korde - Savitribai Phule Pune University Pune, [M.S.] India**
- ❖ **Dr. Leena Pandhare - Principal, NSPM's LBRD Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya, Nashik Road**
- ❖ **Dr. B. V. Game - Principal, MGV's Arts and Commerce College, Yeola, Dist. Nashik.**

Review Committee -

- ❖ **Dr. J. S. More - BoS Member (SPPU), Dept. of Hindi, K.J.Somaiyya College, Kopergaon**
- ❖ **Dr. S. B. Bhambar, BoS Member Ch.SU, Kolhapur, T.K. Kolekar College, Nesari**
- ❖ **Dr. Uttam V. Nile - BoS Member (NMU, Jalgaon) P.S.G.V.P. Mandals ACS College, Shahada**
- ❖ **Dr. K.T. Khairnar- BoS Member (SPPU), Dept. of Commerce, L.V.H. College, Panchavati**
- ❖ **Dr. Vandana Chaudhari KCE's College of Education, Jalgaon**
- ❖ **Dr. Sayyed Zakir Ali, HoD, Urdu & Arabic Languages, H. J. Thim College, Jalgaon**
- ❖ **Dr. Sanjay Dhondare - Dept. of Hindi, Abhay Womens College, Dhule**
- ❖ **Dr. Amol Kategaonkar - M.V.P.S.'s G.M.D. Arts, B.W. Commerce & Science College, Sinnar.**

Published by -

© Mrs. Swati Dhanraj Sonawane, Director, Swatidhan International Publication, Yeola, Nashik
Email : swatidhanrajs@gmail.com Website : www.researchjourney.net Mobile : 9665398258

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
01	Study of the Problems and Challenges before Librarians in Lockdown	Dr. Rajendra Latpate	05
02	Voicing Feminism in Bama's <i>Sangati</i>	Dr. Divya Das	08
03	A New Trend of Electronic Commerce- Social Commerce	Smt. Sampada Lavekar	12
04	Covid-19 and Online Education Impact on Educational System	Dr. Sanjay Fulzele	17
05	Job Stress of Bus Drivers and Conductors of MSRTC under the Threat of Coronavirus	Mrs. Mrudul Kamble	21
06	Business Intelligence - Boost for E Commerce Business	Mr. Maruti Kumbhar	25
07	Digital Libraries : Opportunities and Challenges in the Current Scenario	Mr. Ashwin S. Amrutkar & Mr. Mohan Nikumbh	31
08	An Overview on Useful Tools in Research Methodology in Library and Information Science	Dr. Dnyaneshwar Maske	36
09	Role of IT in Inclusive Growth & Economic Development'	Dr. Gautam Dhale	41
10	Emotional Intelligence as an Effective Managerial Skill	Dr. Sabiha Asif Faras	47
11	Journal of Indian Library Association : A Content Analysis (2015-2020)	Dr. Rahul Lokhande	52
12	Koha : Open Source Software for Library Management	Dr. Santosh Salunkhe	60
13	Problems in Implementing S.G.S.Y in Sindhudurg District	Prof.B.H.Chaugule	64
14	Use of Technology in Library Security	Mr. Mohan Nikumbh & Mr. Ashwin Amrutkar	67
15	Data Analysis of COVID-19 and Its Predictive Features Worldwide	Vijay S. Raykar	71
16	E-Learning in Schools During Coronavirus (Covid-19) Pandemic on Tamilnadu : Challenges and Opportunitites	Dr. Hameed Basha & Mr. H. Vignesh	77
17	Historical Significance of Early Pandya : A Study through Rock Cut Sculptures	Dr. S. Sridhar	82
18	Portrayal of Woman in the play, The Homecoming by Harold Pinter	Mr. Dinesh Betkar	86
19	Impact of Technology on Higher Education in India	Dr. Divya Das	91
20	COVID-19 Pandemic, Animals and Environment : A Global Review	Nandu Hedulkar	95
21	Neocolonialism in Nuruddin Farah's Sweet and Sour Milk	Mr. Santosh Rade	100
22	The 'Researchgate' Score of University of Mumbai : An Analysis	Dr. Rahul Deshmukh	106
23	भारतीय कृषि का वर्तमान परिदृश्य एवं प्रमुख चुनौतियों का विश्लेषण	मूलाराम	112
24	जनसंचार के रूप में भारतीय सिनेमा	प्रा. आनंदा कांबळे	118
25	जलवायु परिवर्तन का स्वास्थ्य पर प्रभाव - एक आकलन	अशोक कुमार	121
26	राष्ट्रकवि डॉ. बृजेश सिंह की गज़लों में जल-पर्यावरण चेतना	प्रा. रवीन्द्र ठाकरे, डॉ. बनीता नेरे	128
27	हिंदी साहित्य में स्त्री विमर्श	निलेश कारेकर	133
28	ई-अपशिष्ट का पर्यावरण पर प्रभाव : मुद्दे, चुनौतियाँ एवं समाधान	अशोक कुमार	136
29	हिंदी ग़ज़ल साहित्य का परिवर्तित स्वरूप	प्रा.रवीन्द्र ठाकरे, डॉ. बनीता नेरे	142
30	नवीन शिक्षा नीति : वास्तविकता आणि युवापिढी	अंजना बोखारे	147

31	विद्यापीठ व कॉलेजच्या परीक्षांवर कोविड-१९ चा झालेला परिणाम	डॉ. सुनिल जोखंडे	150
32	महिला सक्षमीकरण आणि आर्थिक विकास	डॉ. मुरलीधर गायकवाड	153
33	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची जलनीती आणि समकालीन पाणी समस्या	डॉ. चांदोजी गायकवाड	159
34	ग्लोबल वार्मिंग के न्यूनीकरण में गुरु जांभोजी के चिंतन की भूमिका : विवेचनात्मक अध्ययन	मूलाराम	163
35	ई-अध्ययनाची साधने	श्री. विनायक नाकतोडे	169
36	शालेय आराखडा (School Mapping)	डॉ. अविनाश भांडारकर	172
37	डिजिटल लायब्ररी सर्व्हिसेस	डॉ. प्रतिभा वराहे	175
38	QR Code या तंत्रज्ञानाचे ग्रंथालयांमध्ये उपयोजन	मयुर पढोळे	179
39	मराठी रंगभूमीच्या विकासात लोकरंगभूमीच्या कलात्मक अविष्काराचे योगदान	ज्योती काळे	183
40	'आत्मनिर्भर भारत अभियान' आणि डिजिटल परिवर्तन	डॉ. शर्वरी कुलकर्णी	186
41	सर जॉन मार्शल : जीवन आणि कार्य	श्री सुरेश पाटील	189
42	कोरोना काळातील शिक्षण प्रणाली	श्रीमती एस. एस. पाटील	194
43	उच्च शिक्षणामध्ये ग्रंथालयीन सेवेत माहिती आणि कम्युनिकेशन तंत्रज्ञानाचा प्रभाव	माधव घोडके	202
44	ग्रंथपालन व्यवसाय व भावीकाळातील संशोधन	प्रा. अनिल जेवळीकर	206
45	दौलतमंगल किल्ला	कु. निता टेंगले	210
46	पंचायतराज व्यवस्था आणि महिला सवलीकरण	प्रा. एस.एम. मुंडे, डॉ. डी. एस. कळंबे	214
47	भारतात ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र शिक्षण	सुगंधा राजनकर	217
48	लोककथांचा 'लोकतत्वीय' अभ्यास	डॉ. चांदोजी गायकवाड	221
49	स्थानिक इतिहासलेखन	कु. निता टेंगले	226

RESEARCH JOURNEY

Our Editors have reviewed papers with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers. Nobody can republish these papers without pre-permission of the publisher.

- Chief & Executive Editor

ग्रंथपालन व्यवसाय व भावीकाळातील संशोधन

प्रा. अनिल आनंदराव जेवळीकर

श्रीमान भाऊसाहेब झाडवुके
महाविद्यालय, बारशी

सार:

माहिती युगात वाचकांच्या माहितीच्या गरजा यामध्ये विविधता आली आहे तंत्रज्ञानाच्या उपयायोजना मुळे ग्रंथालय आधुनिक रूप धारण करू लागली आहे बदलत असलेल्या परिस्थितीत यांचा सर्वांगीण विचार करून भविष्यकालीन परिस्थितीचा अंदाज बांधणे गरजेचे आहे त्यामुळे ग्रंथपालन व्यवसायावर फार मोठी जबाबदारी येऊन पडली आहे सदरील शोधनिबंधात ग्रंथपालन व्यवसायावर भावी काळातील बदलास सामोरे जाण्यासाठी भावी काळातील संशोधन याचा आढावा घेण्यात आला आहे.

शोधसंज्ञा : फ्युचर्स रिसर्च, सिनेरिओरायटिंग, डेल्फी टेक्निक, ट्रेण्डएक्स्ट्रपोलेशन

प्रस्तावना:

माहितीच्या परिस पोढाला यशस्वीपणे तोंड देण्यासाठी ग्रंथालय महत्वाची भूमिका बजावत असतात त्यासाठी पारंपारिक ग्रंथालये ही आधुनिक स्वरूप घेऊ लागली आहे ग्रंथालय नवीन तंत्राचा वापर दैनंदिन व्यवहारात करू लागली आहे त्यांच्या ज्ञानाच्या उपाययोजना आणि ग्रंथालयाचे स्वरूप बदलू लागली आहे कालांतरांनी स्वरूप कसे असेल वाचकांचा ग्रंथालयाकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन कसा असेल वाचकांच्या भविष्यकाळातील गरजा काय असते सर्व भविष्यकालीन परिस्थितीचा सर्वांगीण विचार करण्याची वेळ आली आहे इतर सामाजिक शास्त्रांमध्ये सुद्धा अशा प्रकारचे संशोधन सुरू आहे सतत बदलत असलेल्या परिस्थितीचा काही काळानंतर च्या स्वरूपात अत्यंत शास्त्रशुद्ध रीतीने अंदाज बांधून परिस्थितीत नियंत्रित ठेवण्याचे मार्ग हे फ्युचर्सर्विस चे भावी काळासंबंधी च्या या संशोधनात संभाव्य गोष्टी सूचित करतो काय घडू शकेल यासंबंधीचे संशोधकांनी केलेले ते भाष्य होते झालेल्या परिस्थितीच्या आधारे वस्तुनिष्ठपणे आणि तर्कशुद्ध रित्या संशोधकांनी निश्चित केलेली प्रतिमा भावी काळासंबंधी संशोधन संभाव्य गोष्टी सूचित करतो काय घडू शकेल यासंबंधीचे भाष्य असते अलिव्हन टॉफलर यांच्या मते संशोधन किंवा भविष्यवेते भविष्य काळाबद्दल ठाम विधाने न करता परिस्थितीत स्थिर नसून प्रवाही असल्याने उपलब्ध होणाऱ्या वेगवेगळ्या पर्याय कडे लक्ष वेधतात . ई. मरिसनयांच्या Future Research In Librarianship या लेखात असे लिहिले आहे की भावी काळात संबंधित संशोधन म्हणजेपुढे घडणाऱ्या संभाव्य गोष्टी किंवा घटना यांच्या आतापर्यंत झालेल्या परिस्थितीचा आधारे वस्तुनिष्ठपणे आणि तर्कशुद्ध रित्या संशोधकाने निश्चित केलेली प्रतिमा व त्याबद्दल त्यांनी व्यक्त केलेली त्याची मनोधारणा. भावीकाळासंबंधी किंवा संभाव्य घटना संबंधी अभ्यास करण्याचे एकूण तीन तंत्रे आहेत त्यामध्ये 1. सिनेरिओरायटिंग 2. डेल्फी 3 ट्रेण्डएक्स्ट्रपोलेशन भावीकाळातील संशोधन आणि त्यातील तंत्रे जाणीव ग्रंथालयाच्या क्षेत्रात पन्नास वर्षांपूर्वी झाली फ्रेमंट रायटर यांनी 1994 मध्ये The Scholar & The Future of Research Libraries या ग्रंथालयात सिनेरिया रायटिंग आणि फोरकास्टिंग या तंत्राचा वापर केला फोरकास्टिंग म्हणजे ट्रेण्डएक्स्ट्रपोलेशन. सिनेरिओरायटिंग आणि डेल्फी तंत्राचा अवलंब करताना संशोधकाचा दृष्टिकोन तुलनात्मक असतो व फोरकास्टिंग व मध्ये संख्यात्मक असतो. ग्रंथालयाच्या व्यवस्थापन किंवा ग्रंथपालन व्यवसायाच्या दृष्टीकोनातून भावी काळातील संशोधन या विषयाला अत्यंत महत्त्व प्राप्त झाले आहे ग्रंथालय ही एक वृद्धिष्णू संस्था असल्यामुळे तिच्यात होणारी सततची प्राकृतिक वाढ आणि जागा, इमारत , फर्निचर यांची भासणारी गरज आणि त्याच बरोबर अनुदानात होत असलेली कपात यामुळे भावी काळात संशोधन याला महत्त्व प्राप्त झाले आहे.

सिनेरिओरायटिंग

सिनेरिओरायटिंग म्हणजे आतापर्यंत घडत आलेल्या परिस्थितीच्या आधारे पुढे घडणाऱ्या गोष्टी कमान घटना यांचे वस्तुनिष्ठपणे आणि तर्कशुद्ध रित्या केलेले चित्रण या तंत्राची सुरुवात प्रथम फ्रेंचसाहित्य. Around the world in Eighty Days कादंबरी सन 1850 मध्ये चे लेखक लेखक इयूल व्हेर्न यांनी केली. ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र या तंत्राचा अवलंब अनेक बाबतीत केला हे सांगता येते १९६४ मध्ये व्हेर्नर क्लॅप यांच्या The Future o Research Libraries या ग्रंथात करण्यात आला. त्यानंतर जेसी आर. निकलाडर यांनी लिहिलेल्या Libraries of the Future मधील डिजिटल ग्रंथालय आणि व्हर्च्युअल ग्रंथालय आता सर्वत्र दिसू लागले आहे.

डेल्फीतंत्र:

डेल्फीतंत्रहे पॅनल तंत्र म्हणून ओळखले जाते एखाद्या गुंतागुंतीच्या समस्येवर चर्चा करण्यासाठी एका तज्ञांचा गट एकत्र येतो आणि समस्येवर तोडगा निघू शकेल असा पर्यायी मार्ग काढतोय या गटातील तज्ञ एकमेकांसमोर चर्चा करत नाही त्यांना या पॅनलच्या एकमेकांच्या सद्भासत्वा विषयी कल्पना नसते एक मत होण्यासाठी या पॅनल अनेक चर्चा होत असतात बूशा आणि हर्टर यांच्या मते अत्यंत काळजीपूर्वक नियुक्त केलेल्या आणि एकमेकांची ओळख न पटलेल्या तरुणांच्या एका गटाचे एखाद्या प्रश्नावद्दल एक मत घडवून आणण्याचा डेल्फी तंत्र हा उत्तम मार्ग आहे 1953 मध्ये प्रथम अमेरिकेतील ग्रँड कॉर्पोरेशन हे तंत्र आपल्या संशोधनासाठी निवडले.

ट्रेण्डएक्स्ट्रपोलेशन

याद्वारे संख्यात्मक विश्लेषण हा द्वारे आणि आरे की सादरीकरणाच्या सहाय्याने नजीकच्या भविष्यकाळात आतील संभाव्य गोष्टी किंवा घटना यांच्याकडे या तंत्राद्वारे लक्ष वेधले जाते या मधील आरे की सादरीकरण नेहमी रेखा लेखाच्या सहाय्याने करण्यात येते. या आलेखात अस्थिर घटक नेहमी आडवे रेषेवर दाखविण्यात येतो आलेखाची उभ्या रेषेवर आकडेवारी दिली जाते या तंत्राचा वापर ए एन रसाळ यांनी आपल्या Space management to Jaykar Library in Year 2001 या पुणे विद्यापीठाच्या m.lib शिक्षणक्रमासाठी सादर केलेल्या प्रबंधासाठी केला यामध्ये त्यांनी ग्रंथालयातील संभाव्य वाढीचा शोध घेतला ग्रंथसंग्रह विद्यार्थी संख्या पीएचडी चे विद्यार्थी अस्तित्वात असलेल्या इमारती संबंधित सर्वसामान्य परिणाम या सर्व गोष्टींच्या संदर्भात हा शोध घेण्यात आला

ग्रंथपालन व्यवसाय आणि भावी काळातील संशोधन

डॉक्टर डी एन मार्शल यांच्या मते ग्रंथालय शास्त्र हे सर्व शास्त्राचे शास्त्र आहे या विधाना वरून माणसाला ज्ञान प्रवृत्त करण्याचा वसा घेतलेले माध्यम म्हणून ग्रंथालयांचा परिचय होतो सध्याच्या माहिती परिस्फोटातील युगात ग्रंथालय ज्ञानपिपासू बौद्धिक देवाणघेवाण मधील एक महत्त्वाचा घटक बनला आहे. थोडक्यात सध्याच्या काळात या व्यवसायाला अनन्य साधारण महत्व प्राप्त झाले आहे.

विविध ज्ञानशाखातील वाढत्या संशोधनामुळे निर्माण होणारी माहिती संकलित केलेले ग्रंथ, नियतकालिके माहितीच्या देवाणघेवाणीचे आलेली शीघ्रता या सर्व बाबींमुळे या क्षेत्रात कमालीचे महत्त्व प्राप्त झाले आहे विसाव्या शतकात माहिती-तंत्रज्ञान प्रचंड प्रगतीमुळे प्रत्येक क्षेत्रात संगणकीकरणाच्या महत्त्व वाढले आहे ग्रंथालय क्षेत्रालाही वाचकांना त्यांच्या विषयातील जुनी व अध्यावत माहिती त्वरित उपलब्ध करून देण्यासाठी माहितीशास्त्र विशाखा विकसित झाली व माहिती शास्त्राच्या प्रसाराने ग्रंथालय व्यवस्थापन यांच्या पारंपारिक कल्पना ढासळून पडल्याआहेत.

भारतात आजही अनेक ग्रंथालयात पारंपारिक पद्धतीने ग्रंथालय व्यवस्थापन केले जाते आधुनिकतेचे वारे स्पर्श करायला ही ग्रंथालय घाबरतात आहेत का अशी शंका समोर येते ग्रंथालय देखील एक समाज व्यवस्था आहे असे मानून त्यांना आधुनिक ते रूप देणे आवश्यक आहे याची सर्व जबाबदारी ग्रंथपालन

व्यवसायावर येऊन पडत आहे. ग्रंथालयाच्या योगदानाचा पारंपारिक पद्धतीकडे पाहून बदलत्या समाज करायचे आहे हे या युगातील ग्रंथपालांनी शिकणे गरजेचे आहे समाजव्यवस्थेच्या बदलत्या स्वरूपास अर्थातच आधुनिक तंत्रज्ञान कारणीभूत आहे आणि ग्रंथालयाच्या संदर्भात माहिती तंत्र ज्ञान कारणीभूत आहे ग्रंथालयाचे योगदान माहिती तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने कसे प्रस्थापित करावयाचे आहे हे ग्रंथपालांना जाणून घेतले पाहिजे तंत्रज्ञान व विशेषतः माहिती तंत्रज्ञान हे नीट पणे म्हणजे त्यामध्ये संपूर्ण करून जाणून घेऊन वापरल्यास ते एक साधन म्हणून वापरता येते अशा अत्याधुनिक तंत्रज्ञानामुळे पालन व्यवसायाला एक नवीन दृष्टी मिळेल भावी काळातील संशोधन दिशा मिळेल त्यासाठी ग्रंथपालांनी काही विशेष प्रयत्न करणे आवश्यक आहे

- त्यामध्ये प्रथम ग्रंथपालांनी स्वतः पुढाकार घेऊन माहिती तंत्रज्ञानाची जास्तीत जास्त माहिती करून घेतली पाहिजे त्यासाठी संगणक तंत्रज्ञान शिकले पाहिजे व त्यात प्राविण्य मिळवले पाहिजे
 - त्यामध्ये दुसरी पायरी म्हणजे ग्रंथालयाच्या संगणकीकरणासाठी विशेष प्रयत्न केले पाहिजे .अद्यावत ग्रंथालय प्रणालीचा वापर ग्रंथालयीन दैनंदिन व्यवस्थापनात करावा
 - तिसरी पायरी म्हणजे ग्रंथखरेदी बरोबर अत्याधुनिक ग्रंथतंत्र साहित्यसीडी डीव्हीडी यासारखे इलेक्ट्रॉनिक माध्यम खरेदी करणे व त्याहाताळून त्यातील माहितीचा स्वतःचा परिचय करून घेतला पाहिजे
 - त्यानंतर ची पुढची चौथी पायरी म्हणजे सदैव प्रगल्भ होत जाणारी इंटरनेटच्या संगणकीय जाळ्याचा परिचय करून घेणे त्यावर प्रभुत्व मिळवणे व त्याचा वापर ग्रंथपालन व्यवसाया साठी करणे तसेच इंटरनेटद्वारे अत्यंत मौलिक माहिती मिळवणे. वेगवेगळ्या डेटाबेसेस, ई-संसाधनेयांचा वापर वाचकांच्या माहितीच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी जास्तीत जास्त प्रयत्न केले पाहिजे.
 - वाचकांच्या बदलत्या गरजा आणि त्यापूर्ण करण्यासाठी ग्रंथालयांनी आधुनिकतेची कास धरली पाहिजे.
 - ग्रंथालया प्रत्यक्ष येऊ न शकणाऱ्या वाचकांशी संप्रेषण करणे
- अशा विविध बाबीवरून आपणास लक्षात येते की-ग्रंथपालन हा केवळ ग्रंथाचे संग्रहण करणारा नसून तो माहिती व्यवस्थापक किंवा माहिती अधिकारी यासारख्या भूमिका बजावत आहे. "Present is the child of past and Father of Future याउक्ती प्रमाणे ग्रंथालयशास्त्र हे संप्रेषण अवस्थेतून जात आहे. त्यामुळे ग्रंथपालन व्यवसायावर मोठी जबाबदारी येऊन पडली आहे नवीन नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर व्यावसायिक नितीन नवीन तंत्रज्ञान आत्मसात करण्याची उर्मी यावर ग्रंथालयाचा विकास अवलंबून आहे त्यासाठी ग्रंथपालांनी विशेष तयारी करणे आवश्यक आहे.

भविष्यकाळाचा हाच आधार:

कोणत्याही देशाचा विकास हा त्या देशात होणाऱ्या संशोधन नवनवीन शोध तंत्रज्ञान यावर अवलंबून असतो ग्रंथालय शास्त्र हे शास्त्राचे शास्त्र असल्यामुळे कोणत्याही संशोधन प्रक्रियेत महत्त्वाची भूमिका बजावत असते यासाठी ग्रंथालयाचा केंद्रबिंदू म्हणून ग्रंथपाल आवर मोठी जबाबदारी असते विकासाच्या दृष्टीने कोणत्याही देशाला अद्यावत माहिती प्रणाली आवश्यक असते बदलत्या परिस्थितीत ग्रंथालयात बदल घडवून आणणे गरजेचे आहे थोडक्यात असे म्हणता येईल की माहिती तंत्रज्ञानामुळे शैक्षणिक, वैज्ञानिक क्षेत्रात बरेच बदल होत आहेत त्यास सामोरे जाण्यासाठी पारंपरिक ग्रंथपालन अपुरे पडणार नाही ग्रंथपालास त्यासाठी तयारी करावी लागेल. त्यामध्ये मुख्य म्हणजे स्वतःच्या बदलासाठी स्वतःची मानसिक तयारी करावी लागेल ती तयार कार्यप्रवृत्त होण्यासाठी टाकलेली पावले असेल दुसरा भाग म्हणजे स्वतः तंत्रज्ञान प्रवीण व तिसरा भाग म्हणजे आपल्या सहकार्या कार्यप्रवृत्त करणे व चौथा भाग म्हणजे आपल्या ग्रंथालयाच्या कोशातून बाहेर पडून सर्व घटकांची संपर्क वाढवणे व शेवटचा भाग म्हणजे आपली व्यावसायिक संघटना मजबूत करणे या बाबीवर भावी काळातील विकास संशोधन अवलंबून आहे.

थोडक्यात असे म्हणता येईल की ग्रंथपालन व्यवसायातील व्यक्तींनी आपली मानसिकता बदलून नवीन तंत्रज्ञानाचा अभ्यास व वापर करून भविष्यकालीन परिस्थितीस सामोरे जावे लागेल

संदर्भग्रंथसूची :

1. गुरव अनंत., विश्व ग्रंथालयाचे; डोंबिवली: आरती प्रकाशन, 1998. पृ .141, 151.
2. रिसवडकर, म. रा., माहितीसंकलन, विश्लेषण सादरीकरण, नाशिक: यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, पृ. 28-30.
3. दळवी, महेश, ज्ञानगंगोत्री, नाशिक. य. च. म. मु. विद्यापीठ, पृ. -42-28
4. संशोधन मार्गदर्शक मालिका 1-11, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
5. Busha G.H & Harter S.P.1980 Research Methods in Librarianship ,London: Academic press
6. <https://www.journals.elsevier.com/library-and-information-science-research>

